

УДК 070 (477.52):343.433 Ольга Рембецька

(Херсон)

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

В УКРАЇНСЬКИХ ВИДАННЯХ

(НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТ "ДЕНЬ", "ДЗЕРКАЛО ТИЖНЯ")

У статті проаналізовано журналістські матеріали всеукраїнських видань "День" та "Дзеркало тижня" на тему торгівлі людьми. Визначено жанрові особливості матеріалів, специфіка подачі інформації, вміння автора донести до читача причини потрапляння громадян до рабства та застереження від цього.

Ключові слова: торгівля людьми, рабство, жертви торгівлі людьми, нелегальна трудова міграція.

The article analysed the journalistic material of national publications "Day" and "Mirror Weekly" on the topic of human trafficking. Defined genre characteristics of materials and specificity of information, the ability to convey to the reader the author's reasons for getting people to slavery and warning against it.

Key words: human trafficking, slavery, victims of human trafficking, illegal emigration.

Торгівля людьми – актуальна проблема сучасності. Україна вважається однією з основних країн-транзитерів та постачальників людей як товару: упродовж шести місяців 2012 року було виявлено 197 злочинів, кваліфікованих як торгівля людьми, встановлено 229 по-терпілих, з яких 35 – діти, знешкоджено вісім організованих груп зазначеної спрямованості. Вербування і продаж людей здійснювався, як правило, з метою трудової та сексуальної експлуатації. Країнами призначення для жертв торгівлі з України найчастіше були Російська Федерація, Польща, Туреччина, Ліван, Ізраїль [1, с.13].

На жаль, ця проблема сьогодні залишається поширеним явищем, вона є злочином, що порушує права людини. Останнім часом багато зафіксовано випадків внутрішньої торгівлі (коли українців перетворюють на рабів, не вивозячи за кордон, в Україні), і ця тенденція поширюється. У більшості випадків – це трудова та сексуальна експлуатація. Людей залучають на сільськогосподарські роботи, обіцяють прийнятну зарплату, а в результаті працівники опиняються в рабських умовах: у них забирають паспорти, змушують багато працювати, знущаються з них.

Торгівлю людьми не можна вважати лише надбанням сучасності, це давнє явище. Рабство є злочином у всіх державах світу. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття торгівля людьми набула величезних масштабів. Над цією проблемою працювали О. Западня, В. Іващенко, К. Левченко, О. Медведько, Л. Нечипоренко, Л. Ореховський, Ю. Решетов, А. Топчій, Г. Федькович та інші. Цей феномен піддається постійному аналізу, є предметом багатьох суперечок і дискусій на шпальтах сучасних газет.

Як зауважує дослідник А. Топчій, у посібнику для журналістів "Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми", торгівля людьми – це одна із сучасних форм рабства, що включає в себе сукупність таких ознак: вербування, перевезення, передача, продаж, усиновлення

у комерційних цілях, використання у порнобізнесі та військових конфліктах, залучення до злочинної діяльності, трансплантація чи насильницьке донорство, примус до заняття проституцією, примусова праця, залучення в боргову кабалу, використання шантажу, погроз, насильства. Серед основних причин поширення цього явища в Україні дослідник А. Топчій називає такі:

- важке економічне становище громадян і безробіття;
- недостатня поінформованість про можливості працевлаштування за кордоном, незнання міграційного законодавства;
- недостовірне подання інформації про життя за кордоном;
- попит на дешеву робочу силу в країнах призначення;
- активна діяльність злочинних угруповань і недостатнє переслідування торговців людьми;
- сексуальна експлуатація [4, с. 18].

Метою нашого дослідження є здійснити аналіз публікацій у провідних всеукраїнських якісних виданнях "День" та "Дзеркало тижня" щодо виявлення кількості матеріалів на тему торгівлі людьми, огляду їх жанру, зазначення особливостей висвітлення проблеми, вміння автора донести до читача причини потрапляння громадян до рабства та застереження від цього.

Так, здійснивши комплексний аналіз всеукраїнської щоденної газети "День", яка позиціонується як інформаційно-аналітичне видання, можемо стверджувати, що видання приділяє на своїх сторінках велику увагу темі торгівлі людьми, рабства. За період 2012-2013 років нами було виявлено близько 17 матеріалів. Здійснимо їх аналіз, визначивши основні теми, їх специфіку.

У статті "Торгівля людьми: тепер в Україні. Як не стати жертвою?" (28 жовтня 2012 р.) Ганни Пучкової подано потрібну важливу інформацію для читачів аби не стати жертвою торгівлі людьми.

Як зазначає авторка матеріалу, українці, які раніше працювали за кордоном, тепер набагато частіше залишаються вдома через економічну кризу. Трудова міграція повертається обличчям у середину країни: популярними стають маршрути не в Європу, а з села у велике місто або з невеликих містечок у курортні зони. Однак, чимало з мігрантів навіть у себе на батьківщині залишаються "нелегалами".

На конкретному прикладі жителя міста Лозова Харківської області, Геннадія, прізвище якого журналістка не назвала з етичних міркувань, було описано ситуацію, в яку він потрапив, влаштувавшись на сезонну роботу в один із кримських санаторіїв. Заробітну плату обіцяли мізерну, але вибору не було: чоловік змушений був повертати в банк кредит, який напередодні взяв, щоб хоча б якось прожити. На новій роботі відразу сказали: будеш працювати нелегально. Паспорт та санітарну книжку у робітника вилучили, виходити за територію бази відпочинку суворо заборонили. Через певний час Геннадій став почуватися погано і вирішив достроково повернутися додому. Однак розірвати угоду і повернути документи керівництво відмовилося. На допомогу міліції потерпілий навіть не сподівався, і, щоб, хоча б, до когось звернутися, зателефонував до редакції місцевої газети. Саме журналісти разом з фахівцями Міжнародного жіночого правозахисного центру "Ла Страда Україна" допомогли Геннадію звільнитися і отримати назад паспорт.

Як зазначає авторка, на щастя, ця історія завершилася відносно благополучно: герой живий-здоровий, і продовжує працювати на сезонних роботах в Криму. Цього разу – легально і з належним оформленням. Хоча, кривдники так і не були покарані.

Як наголошує журналістка, Геннадій – один з небагатьох, хто наважився розповісти про своє горе-заробіток широкій громадськості. Саме з цією метою він узяв участь у прес-клубі на тему "Рабство та торгівля людьми в середині України", організованому правозахисним центром "Ла Страда". У зустрічі брали участь правозахисники, представники Міністерства внутрішніх справ, Міністерства праці та соціальної політики, Державної служби зайнятості.

Ця стаття наголошує на тому, що нелегальне працевлаштування у своїй країні буває не менш небезпечним, ніж виїзд за кордоном, попереджають правозахисники.

Подано у матеріалі і коментар представника Міжнародної організації з міграції Оксани Горбунової, яка повідомила, що кількість звернень постраждалих від внутрішньої торгівлі людьми постійно збільшується – від шести осіб у 2004 році до понад сорока осіб у 2008. Найбільш вразливою категорією населення О. Горбунова вважає мешканців віддалених куточків України. Працьовиті селяни, погано обізнані в питаннях можливої небезпеки, і часто надто довірливі – саме те, що потрібно вербувальникам.

Інший експерт цієї статті, залучений до проблеми, – президент центру "Ла Страда Україна" Катерина Левченко, яка наголосила на тому, що торгівля людьми всередині держави – відносно нове явище. До 2000 року вважалося, що злочини цієї категорії обов'язково передбачають перетин кордону.

Журналістка подала коротку довідку про те, що "внутрішній" різновид торгівлі людьми вперше був визначений у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятої в 2000 році. Наприкінці статті подано досить чіткі поради, як не стати жертвою торгівців людьми. Ці поради дані директором Державного департаменту нагляду за додержанням законодавства про працю Володимиром Сумовським. Він зазначає, що найбільш ефективний спосіб – знати законодавство і "довіряти, але перевіряти".

Таким чином, проаналізувавши цей матеріал, можемо стверджувати, що він написаний у вигляді проблемної статті, що дає цінні поради читачам.

Стаття "Сьогодні – Європейський день боротьби з торгівлею людьми" (18 жовтня, 2012 р.) присвячена актуальній темі боротьби торгівлею людьми. Матеріал написаний у формі невеликої замітки, яка інформує про те, що в Україні, яка ратифікувала у вересні 2010 року Конвенцію Ради Європи про боротьбу з торгівлею людьми, 18 жовтня, як і в інших країнах цієї організації, відзначають Європейський день боротьби з торгівлею людьми.

До того ж автор зазначає, що у вересні 2011 року Верховна Рада України ухвалила Закон "Про протидію торгівлі людьми". У ньому визначені основні вектори реалізації державної політики, спрямованої на протидію торгівлі людьми; визначені повноваження органів виконавчої влади при здійсненні заходів з протидії торгівлі людьми; механізм запобігання і боротьби з цим явищем, надання допомоги та захисту постраждалим особам, визначені права потерпілих від торгівлі людьми тощо.

У 2011 р. український парламент ратифікував ще один документ – Конвенцію Ради Європи № 201 про боротьбу із сексуальною експлуатацією дітей та сексуальним насильством.

Наприкінці публікації зауважено, що останнім часом спостерігається тенденція збільшення числа жертв сучасної работоргівлі. Згідно зі спеціальною доповіддю МОП, близько 20,9 млн. осіб у світі є жертвами работоргівлі. З них 4,5 млн. осіб зазнають сексуальної експлуатації, до 14,2 млн. осіб є жертвами примусової праці та економічної експлуатації. Крім того, від 700 тис. до 1 млн. осіб щорічно примусово переміщуються через кордони для подальшого продажу. Правозахисники, посилаючись на оцінки МВС України, стверджують, що щорічно в тенета работорговців потрапляє близько 7 тисяч українців.

Отже, здійснивши аналіз публікацій на тему торгівлі людьми на сторінках всеукраїнської газети "День", можемо стверджувати, що видання приділяє велику увагу цій проблемі. Щомісяця у газеті з'являються матеріали, пов'язані з рабовласництвом та торгівлею людьми. Матеріали різноманітні за жанрами: це і проблемні статті ("Заробітчанські пастки" Г. Хрипункової), і невеликі інформативні замітки ("Групи ризику: от 3 до 73 лет" О. Кондратюк), інтерв'ю, репортажі ("Експорт" сограждан довел до суда. Что дальше?" М. Василевського). У публікаціях описуються конкретні ситуації, в які потрапили наші співвітчизники, висвітлюються проблеми боротьби з торгівлею людьми, повідомляється про державні заходи, беруться коментарі у фахівців, експертів з даної тематики.

Інформаційно-аналітичний щотижневик "Дзеркало тижня" на своїх сторінках приділяє велику увагу проблемі торгівлі людьми. Так, здійснивши аналіз газети за 2012-2013 роки, можемо стверджувати, що більше 15 публікацій було надруковано протягом вказаного проміжку.

У статті "В Україні набирає обертів торгівля людьми. Сексуальну експлуатацію випередила трудова" (5 грудня 2012 р.) автор у ліді порушив проблему, згідно якої у Міжнародній організації з міграції (надалі – МОМ) Україну назвали "експортером" живого товару. Він зауважує, що за останні 12 років у країні від торгівлі людьми постраждало більше 120 тисяч осіб. У більш ніж третині випадків українців примушували працювати на території Росії.

У подальшому матеріалі цю проблему коментує у вигляді інтерв'ю прес-секретар Міжнародної організації з міграції в Україні Варвара Жлуктенко. На її думку, більшість постраждалих від дій работорговців, – чоловіки, оскільки трудова експлуатація за декілька минулих років випередила сексуальну. У більш ніж третині випадків торгівлі людьми, з якими мала справу Організація з міграції, українців змушували працювати на території Росії.

Як зазначила В. Жлуктенко, за останні 12 років в Україні від торгівлі людьми постраждало більше 120 тисяч осіб. Зростає кількість українців, яких експлуатують на території нашої держави без вивезення за її межі. Так само ми стикаємося з випадками, коли громадяни інших держав потерпають від торгівлі людьми на території України.

В. Жлуктенко відзначає, що в пастку работорговців дуже часто потрапляють люди, не влаштовані в житті. Перш за все люди, у яких є певні соціальні проблеми.

Таким чином, проаналізувавши статтю, можемо стверджувати, що вона досить інформативна, насичена достатньою кількістю даних щодо проблеми торгівлі людьми, як цифровими показниками, так і експертними оцінками та коментарями представників державних установ. Матеріал покликаний збудити українську громадськість щодо цієї проблеми, застерегти від необачних вчинків населення країни.

У наступному матеріалі "Українських секс-рабинь постачають до 38 країн світу" (22 лютого 2012 р.) у формі невеликої інформаційної замітки подано довідку щодо рейтингу України по боротьбі з торгівлею людьми, а також інших країн світу.

Так, у рейтингу по боротьбі з торгівлею людьми Україна посіла 87 сходинку. Згідно з даними дослідження, найчастіше українок продають у сексуальне рабство, а чоловіків експлуатують на будівництвах у Росії.

Як наголошує автор, експерти з економіки, політологи і криміналісти з Університету Геттінгена, Університету Гейдельберга і Лондонської школи економіки спільно розраховували індекс країн. Усього було проаналізовано дані зі 182 країн світу. Країнам виставляли оцінки за трьома категоріями: "покарання винних у торгівлі людьми", "захист жертв торговців людьми", "попередження торгівлі людьми".

Україна в останніх двох категоріях щодо захисту постраждалих та попередження відповідних злочинів набрала 3 з можливих 5 пунктів, а в першій – боротьбі зі злочинцями – значно поліпшила свої позиції і отримала "п'ятірку".

Отже, продовжуючи тему торгівлі людьми, газета "Дзеркало тижня" інформує читачів про цю проблему у загальносвітовому масштабі, зазначаючи зокрема, про місце України у світовому рейтингу по боротьбі з торгівлею людьми та її види.

У замітці "ООН: У світі налічується 2,4 мільйона жертв торговців людьми" (4 квітня 2012 р.) зазначено, що щорічно у світі жертвами торгівлі людьми стають 2,4 мільйона осіб, з цієї кількості (80%) знаходяться у сексуальному рабстві. За словами виконавчого директора Управління ООН, цей бізнес приносить своїм організаторам близько 32 мільярдів доларів на рік.

Автор публікації навела думки щодо порушеної проблеми й інших експертів у цій галузі, зокрема, голова агентства ООН у справах жінок Мішель Бачелет зазначила, що "важко уявити собі більш огидний і шокуючий злочин, ніж торгівля людьми".

Таким чином, газета наполегливо продовжує піднімати актуальну тему торгівлі людьми, майже щомісяця ця тема з'являється на сторінках видання. У цьому матеріалі подається коротка інформація про фонди допомоги та кошти, що виділяються до них в інших країнах світу.

Стаття "У Луганській області сім'я фермерів тримала в рабстві 11 робітників" (18 травня 2012 р.) читачам повідомляє про факти незаконного утримання людей на території самої України.

Автор наводить дані і прес-служби обласного управління МВС, згідно з якими, на підозрюваних – фермера та двох його синів – близько 6 років працювали 11 осіб. За важкі сільськогосподарські роботи затримані розраховувалися з ними продуктами і дахом над головою.

Інформаційна замітка насичена актуальним матеріалом за даними різних офіційних установ. Читачам повідомляється факт незаконного утримання людей та їх експлуатація. Автор утримується від аналізу та коментування події, лише обмежується наданням офіційної перевіреної інформації, яку надано прес-службою обласного управління МВС.

У статті "Євро-2012 не призвело до сплеску торгівлі людьми" (30 серпня 2012 р.) було піднято актуальне питання Євро-2012 та можливих потраплянь у сексуальне рабство у зв'язку з проведенням чемпіонату. Журналіст заспокоює читачів щодо такої можливості, посилаючись на дані різних офіційних джерел, як Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні.

Так, як зауважує автор, до початку Євро-2012 дослідники й активісти громадянського суспільства попереджали про те, що для надання сексуальних послуг футбольним фанам торгівці людьми захоплять у свої тенета значну кількість жінок, як українок, так і громадянок інших держав.

Автор матеріалу подає коментар Рути Корчмар, координатора Програми із протидії торгівлі людьми Представництва МОМ в Україні, яка зауважила, що "детальний моніторинг ситуації, аналіз даних МОМ, правоохоронців, неурядових організації та гарячих ліній із протидії торгівлі людьми не приніс жодних доказів зростання обсягів сучасного рабства в Україні напередодні чи під час Євро-2012".

Експерт у цій галузі розтлумачила читачам, що "існує плутанина у використанні термінів "протитуція" та "торгівля людьми". Їх взаємозамінне вживання ЗМІ та деякими експертами призвело до нагнітання атмосфери навколо сексуальної експлуатації і того, що нові загрози торгівлі людьми, такі, як зростаюча кількість випадків примусової праці, почасти залишаються поза увагою".

Згідно з попередніми висновками МОМ, прогнози про зростання торгівлі людьми під час Євро-2012 не справдилися з кількох причин. Насамперед, йдеться про вже згадане змішування цього явища з протитуцією та перебільшення попиту фанів на сексуальні послуги. Крім того, певний ефект мали підвищена увага, висока готовність та попереджувальні заходи з боку правоохоронних органів. Зусилля громадянського суспільства й повідомлення ЗМІ також допомогли зупинити потенційних клієнтів та жертв.

Читачам також повідомлено, що Міжнародна організація з міграції проводила аналогічні дослідження під час Кубків світу з футболу у Німеччині 2006 року та у Південній Африці 2010-го. Під час тих футбольних турнірів також не було зафіксовано зростання сексуальної експлуатації.

У кінці статті наголошено на тому, що програма Представництва МОМ із протидії торгівлі людьми спрямована на попередження цього явища, сприяння розбудові національних потужностей для боротьби з ним та захист постраждалих. З 2000 року понад 8500 осіб отримали допомогу в рамках програми МОМ із реінтеграції постраждалих від торгівлі людьми.

На нашу думку, цей матеріал досить актуальний, своєчасний та інформативний. Він насичений коментарями експертів, які подають певні роз'яснення читачам, коментують ситуацію, надають цифрові показники.

Отже, здійснивши аналіз матеріалів газети, можемо констатувати, що видання "Дзеркало тижня" щомісяця на своїх сторінках піднімає тему торгівлі людьми, незаконного утримання громадян, сексуального рабства. Усі проаналізовані матеріали є інформаційними, вони насичені певними достовірними фактами, цифровими показниками; містять коментарі фахівців, експертів, які працюють у цій галузі. Проте можемо стверджувати, що лише один матеріал містить конкретні дані про факт рабства, усі інші – лише загально окреслювали проблему, коментували її. Виданню варто було приділити більше уваги роз'яснення читачам, як не потрапити у рабство як за кордоном, так і на території нашої країни; куди необхідно звертатися у випадку потрапляння у рабство, або що треба робити у таких ситуаціях. Така інформація була б корисною для читачів. Важливим аспектом варто було б висвітлення на сторінках газети методів, якими користуються торгівці людьми, адже така інформація запобігла б появі нових жертв.

Журналісти, які висвітлювати вказану тему, повинні пам'ятати, що вони беруть на себе відповідальність за формування ставлення суспільства до проблеми нелегальної трудової міграції

та торгівлі людьми, а отже й до постраждалих від цього осіб. Від розуміння відповідальності за свої дії самими працівниками мас-медіа залежить подолання суспільством цієї проблеми в цілому. Журналістські помилки можуть завда-ти людині серйозної шкоди, результат якої виправити складно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Запобігання торгівлі людьми: Навч.-метод. посібник. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. – 253 с.
2. Перша щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Ніни Карпачової. Запобігання сучасним формам рабства та работоргівлі // <http://www.ombudsman.kiev.ua> //
3. Стандартні принципи прав людини по відношенню до осіб, які потерпіли від міжнародної торгівлі людьми // Посібник по наданню допомоги потерпілим від торгівлі людьми. – Київ-Харків, 1999.
4. Топчій А. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми: Посібник для жур-налістів / А. Топчій. – К.: ОБСЄ, 2007. – 436 с.
5. Топчій А. Нелегальна трудова міграція та торгівля людьми. Висвітлення проблеми у ЗМІ. – К., 2008. – 399 с.